

Etelä-Pohjanmaan ennakoidun
rakennemuutoksen suunnitelma

2016–2018

ETELÄ-POHJANMAAN LIITTO

Etelä-Pohjanmaan ennakoidun rakennemuutoksen suunnitelma 2016-2018

Julkaisu B:80

ISBN 978-951-766-307-6 (nide)

ISBN 978-951-766-308-3 (verkkojulkaisu)

ISSN 1239-0607

Julkaisuvuosi 2016

www.eplitto.fi

SISÄLTÖ

1. Johdanto	4
2. Tiivistelmä	6
3. Etelä-Pohjanmaan muutosjoustavuus	7
4. Riskialueiden/-toimialojen tunnistaminen ja suunnitelma riskeihin varautumiseksi	14
5. Suunnitelma AIKO-rahoituksen käytöstä	25

1. Johdanto

Ennakoidun rakennemuutoksen (ERM) -suunnitelmalla tavoitellaan positiivisen rakennemuutoksen kautta, ennakoiden, uutta suuntaa Etelä-Pohjanmaalle. Suunnitelma haastaa ajattelemaan uudella tavalla toimia, jotka uudistavat elinkeinorakennetta ja edistävät rakennemuutosta. ERM-suunnitelma on laadittu nyt erillisenä asiakirjana. Jatkossa se on osa maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmaa.

Suunnitelmassa analysoidaan alueen kykyä kestää muutoksia ja toipua niistä. Olennaista on alueiden kyky vastustaa äkillistä rakennemuutosta, toipua mahdollisesta rakennemuutoksesta sekä uudistua ja uudelleensuuntautua uudelle kasvupolulle. Muutosjoustavuustarkastelun pohjalta muodostetaan käsitys maakunnan elinkeinorakenteen tilasta ja tulevaisuuden näkymistä. Kansallisella alueelliset innovaatiot ja kokeilut (AIKO) -rahalla pyritään käynnistämään pienten kokeilujen ja selvitysten kautta keskeisimpiä ERM -suunnitelmaa toteuttavia toimenpiteitä, joita kuvataan suunnitelman luvussa viisi. Suunnitelmassa kuvataan myös alueelle tärkeiden EU-rahastojen mahdollisuuksia tukea Etelä-Pohjanmaan muutosjoustavuuden analyysistä nousevia kehittämistarpeita.

Etelä-Pohjanmaan ERM -suunnitelman pohjana on Etelä-Pohjanmaan maakuntastrategia sekä Etelä-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategia. Maakunnan elinkeinoelämän uudistumisen perustana on monipuolinen elinkeinorakenne, jonka vahvat toimialat muodostavat yhteenkietoutuneita kokonaisuuksia. Haasteina puolestaan tunnistetaan vähäinen kansainvälistyminen, vähäiset T&K -panostukset sekä takertuminen nykyisiin toimintatapoihin. Kaiken kaikkiaan Etelä-Pohjanmaan voi todeta olevan ääripäiden maakunta. Mittarista riippuen maakunta on joko maan kärkikaartia tai sijoittuu häntäpäähän.

Etelä-Pohjanmaan ERM-suunnitelman sisällöt on johdettu em. lisäksi myös hallitusohjelman kärkihankkeiden tavoitteista. Sisältöjä on yhteen sovitettu samanaikaisesti valmisteltavan Seinäjoen kaupungin kasvusopimuksen kanssa. Lisäksi Kauha-joki on ns. isäntäkaupunkina valmistellut yhteistyössä 25 muun seutukaupungin kanssa teemakohtaisen kaupunkiverkosto-

hakemuksen ”Seutukaupungit -soveltamisen mestarit”. Samoin Seinäjoki on mukana ”Suomen kasvukäytävä” - kasvuvyöhykehakemuksessa.

ERM -suunnitelmaa on työstetty Etelä-Pohjanmaan ennakointiryhmässä, johon kuuluvat Etelä-Pohjanmaan liitto, Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, alueen toisen asteen oppilaitokset, Seinäjoen yliopistokeskus, Etelä-Pohjanmaan Yrittäjät, Etelä-Pohjanmaan kauppakamari, Seinäjoen kaupunki sekä sosiaalialan osaamiskeskus Sonet Botnia. Lisäksi suunnitelman valmisteluvaiheessa on käyty työneuvotteluja kuntien elinkeinovastaavien kanssa.

Maakuntahallitus käsitteli Etelä-Pohjanmaan ennakoidun rakennemuutossuunnitelman 2016–2018 kokouksessaan 15.2.2016, ja maakunnan yhteistyöryhmä hyväksyi suunnitelman 26.2.2016.

Kiitämme kaikkia valmisteluun osallistuneita arvokkaasta panoksesta ennakoidun rakennemuutossuunnitelman työstämisessä.

2. Tiivistelmä

Etelä-Pohjanmaan muutosjoustavuutta vahvistavat pk-yritysvaltainen elinkeinoelämä, tiheä yrityskanta ja yrittäjyysmyönteinen asenneilmapiiri. Kääntöpuolena on kasvuyritysten ja kansainvälisten yritysten vähäinen määrä sekä uusien yritysten perustamisen hiipuminen. Vaikka koulutustaso on alhainen ja innovaatiotoiminta vähäisempää kuin maassa keskimäärin, voidaan maakunnan omintakeista tutkimus- ja innovaatiojärjestelmää pitää hyvin muutosjoustavana.

Etelä-Pohjanmaa profiloituu agrobiotalouden piilaaksoksi osa-alueinaan alkutuotanto, elintarvikkeiden prosessointi, agroteknologiateollisuus, logistiikka, monitieteinen tutkimus ja kuluttajakäyttäytymisen osaaminen. Alan kehittymismahdollisuudet ovat hyvät, mutta kilpailu on kireää ja markkinat alttiita nopeille muutoksille. Riskinä on klusterin perustan eli maatalouden voimakas rakennemuutos ja kannattavuuden säilyminen.

Maakunnassa monella toimialalla myönteinen kehitys, kasvu ja kansainvälistyminen, ovat muutaman veturiyrityksen varassa. Tämä koskee niin kone- ja metalliteollisuutta, rakennusteollisuutta kuin matkailuakin. Usein nämä yritykset kokoavat ympärilleen verkoston pienemmistä yrityksistä, jotka ovat riippuvaisia päähankkijasta tai verkoston toiminnasta. Uhkien torjumiseksi ja positiivisen rakennemuutoksen edistämiseksi kasvu- ja kehityssuuntaus pitää saada laajemmille hartioille.

Suunnitelmassa AIKO-rahoituksen kohdentamisesta tavoitellaan nopeita kokeiluja, innovatiivisia uusia avauksia ja vipuvaiikutusta erityisesti Etelä-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategian elinkeinopainoaloilla: **Biotalous uudet ratkaisut, Älykkäät ja energiatehokkaat järjestelmät, Uudistuva palvelu- ja elämystuotanto** sekä niihin sisältyvillä fokusaloilla, joiden erityispiirteenä on kapea erikoistuminen, erityisen korkea osaaminen tai merkittävät kasvumahdollisuudet. AIKO-rahoituksen mahdollisia käyttökohteita tarkastellaan alueisiin ja elinkeinoelämään vahvasti vaikuttavien muutosajureiden kautta (**Kansainvälistyminen, Maahanmuutto, Digitalisaatio, Kehitysalustat ja Logistiikka**).

3. Etelä-Pohjanmaan muutosjoustavuus

Tässä ERM-suunnitelmassa Etelä-Pohjanmaan muutosjoustavuuden analyysissä on käytetty pääasiassa Foredata Oy:n selvityksessään esittelemiä herkkyysomittareita. Selvitys on laadittu vuonna 2013 osana Lahden Ammattikorkeakoulun Proaktiivisesti kohti rakennemuutosta (ENNE) -projektia. Mittareita on täydennetty joillain lisäarvioinneilla, joista osaa on käsitelty Etelä-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategiassa. Herkkyysomittareilla tarkastellaan alueiden kykyä vastustaa äkillistä rakennemuutosta, toipua mahdollisesta rakennemuutoksesta sekä uudistua ja uudelleensuuntautua uudelle kasvupolulle. Analyysi on pääasiassa laadullista.

Elinkeinorakenne

Keskeinen elinkeinorakennetta kuvaava mittari on alueen **toimialarakenne**. Lähtökohtana on, että hajaantunut toimialarakenne pienentää äkillisen rakennemuutoksen riskiä. Toimiakseen mittari vaatii kuitenkin, että toimialojen väliset kytkökset eivät ole tiukkoja, toisin sanoen yksi toimiala ei pysty viemään muita toimialoja mukanaan.

Etelä-Pohjanmaalla on maan suhteellista tasoa enemmän maa- ja metsätalouden, teollisuuden sekä sosiaali- ja terveystalouden työpaikkoja. Näitä kaikkia toimialoja voidaan tällä hetkellä pitää rakennemuutostoimialoina: maa- ja metsätaloudessa on tapahtunut Suomen EU-jäsenyyden aikana iso rakennemuutos ja tilakoko on kasvanut historiallisen nopeasti. Teollisuudessa on meneillään iso rakennemuutos, kun työpaikat ovat vähentyneet ja digitalisaatio sekä automaatio vaikuttavat merkittävästi teollisuuteen. Sosiaali- ja terveystaloudessa on menossa historiallisen mittava uudistus, jonka myötä sekä sosiaali- ja terveystaloudellisia sekä aluehallintoa uudistetaan.

PK-yritysbarometrin 2/2015 mukaan suora tuontitoimintaa oli Etelä-Pohjanmaalla 18 prosentilla vastaajista ja vientiä tai ulkomaista liiketoimintaa oli 15 prosentilla. Tuontitoiminnan osalta osuus oli valtakunnallisella tasolla, mutta vientitoiminnassa maakunnallinen vastaajien osuus oli 4 prosenttiyksikköä pienempi kuin maassa keskimäärin.

Etelä-Pohjanmaan teollista rakennetta on tarkasteltu myös älykkään erikoistumisen strategiassa, jossa on yhdeksi tarkastelunäkökulmaksi otettu myönnetyn yritysrahoituksen jakautuminen teollisuuden toimialoittain. Tukien suurimpia saajia ovat ne alat, joilla tehdään kehitystyötä aktiivisesti. Etelä-Pohjanmaalla eniten yritystukia on saanut metalliteollisuus. Toiseksi eniten on panostettu elintarvikevalmistukseen, minkä lisäksi myös saha-, puu- ja huonekalualat ovat selkeästi edustettuina. Etelä-Pohjanmaalla on lisäksi vahvaa osaamista koneiden ja laitteiden valmistuksessa, mikä näkyy saatujen yritystukien määrässä.

Foredata Oy:n tutkimuksessa elinkeinorakenteen arviointiin kuuluvana mittarina on toimialarakenteen lisäksi **julkishallinnon työpaikat** -mittari. Mittarin vaikutus on kahtalainen. Yhtäältä julkishallinnon työpaikat ehkäisevät äkillisen rakennemuutoksen toteutumista, koska ne ovat yleensä vakaampia toimialoja kuin esimerkiksi yksityiset palvelualat tai teollisuus. Toisaalta julkishallinnon työpaikkojen suuri määrä voi hidastaa äkillisestä rakennemuutoksesta toipumista, pienentää alueen dynaamisuutta sekä innovatiivisuutta. Kokonaisuutena julkishallinnon työpaikkojen vaikutus jäänee negatiiviseksi. Etelä-Pohjanmaalla julkishallinnon toimialoilla työskenteli vuonna 2011 vain 27 prosenttia työllisistä, joten tämän mittarin osalta Etelä-Pohjanmaan muutosjoustavuutta voidaan pitää hyvänä.

Tarkasteluun liitetään tässä yhteydessä myös Etelä-Pohjanmaan **saavutettavuus**. Maakunnan logistinen sijainti on kaksijakoinen. Maakuntakeskus Seinäjoki sijaitsee raideliikenteen tärkeässä risteyskohdassa. Tällä hetkellä maakuntaa kurittavat VR:n toimet junavuorojen karsimiseksi. Seinäjoki sijoittuu keskeisesti myös Etelä- ja Pohjois-Suomen välisiin tiekuljetuksiin nähden. Seinäjoesta onkin kehittymässä Läntisen Suomen merkittävä logistinen palvelukeskus. Säännöllinen lentoliikenne on loppunut Seinäjoen lentoasemalta, mutta parhaillaan selvitetään mahdollisuuksia jatkaa lentoliikennettä yksityisen toimijan toimesta.

Maakuntakeskuksen ulkopuolella saavutettavuus vaihtelee suuresti. Etelä-Pohjanmaan mikro- ja pk-yritysvaltainen elinkeinotoiminta levittäytyy melko tasaisesti koko maakunnan alueelle ja on usein alempiasteisen tieverkon varassa. Monissa osin maakuntaa teiden kunto on huono, ja liikenneyhteydet pääväylien ulkopuolella tarvitsevat kohentamista.

Digitalisoituvassa toimintaympäristössä hyvin keskeisen osan saavutettavuutta muodostavat tietoliikenneyhteydet. Monet uudet liiketoimintamahdollisuudet, kansainväliset yhteydet ja teollisen internetin hyödyntäminen edellyttävät tältäkin osin toimivia yhteyksiä. Viestintäviraston mukaan vuonna 2014 Etelä-Pohjanmaalla nopeat kiinteän verkon yhteydet (30 Mbit/s) olivat saatavilla 53 %:iin vakituisista asunnoista. Jos tarkastellaan valokuituverkon saatavuutta, jäädään 22 %:n peittoon.

Työvoima

Työvoimaa voidaan kuvata **osaamiseen** ja **työttömyyteen** liittyvillä mittareilla.

Alueen työvoiman osaaminen on keskeisessä roolissa arvioitaessa alueen muutosjoustavuutta. Toimialarakenteen edelleen muuttuessa uudet työpaikat syntyvät korkeampaa osaamista tai koulutustasoa vaativiin tehtäviin. Paremman koulutustason myötä myös siirtyminen työstä toiseen äkillisen rakennemuutoksen tilanteessa helpottuu. Alue saatetaan nähdä houkuttelevana uuden toiminnan sijoituspaikkana osaavan työvoiman vuoksi.

Etelä-Pohjanmaalla väestön koulutustasossa on nostamisen varaa, mikä heijastuu myös alueen yritysten toiveisiin. Koulutustaso ei ole maan kärkeä, mutta työvoiman motivoituneisuudesta kertoo työhyvinvointitutkimus, joka nostaa Etelä-Pohjanmaan maakuntien kärkikastiin tyytyväisyydessä omaan työpaikkaansa. Nuorempien ikäluokkien kouluttautumisen kautta Etelä-Pohjanmaan koko väestön koulutustaso nousee koko ajan.

Korkea työttömyys on pitkän aikavälin alueen muutosjoustavuutta tarkasteltaessa negatiivinen asia. Tämän mittarin osalta tilanne on melko hyvä, vaikka työttömyys on suhdannetilanteen takia Etelä-Pohjanmaallakin kasvanut. Työttömyysaste on kuitenkin maakunnista kolmanneksi pienin koko maassa vuoden 2015 lopussa. Tilanne työttömyysasteen tasossa ja muutoksissa vaihtelee seutukunnittain ja kunnittain. Kuusiokunnissa ja Järviseudulla työttömyyden kasvu joulukuussa 2015 verrattuna joulukuuhun 2014 oli suurinta, joskaan ei seutujen kaikissa kunnissa. Sen sijaan Suupohjan kaikissa kunnissa työttömyys hieman väheni vastaavana ajanjaksona. Työttömyyden rakenne vaihtelee jonkin verran seuduittain ja kunnittain. Pitkäaikaistyöttömyys on suurempaa Seinäjoen seudulla, samoin nuorisotyöttömyys. Sen sijaan 50 vuotta täyttäneitä

työttömiä on eniten Järviseudulla ja Kuusiokunnissa. Uusi ilmiö on, että pitkäaikaistyöttömissä on entistä enemmän koulutettuja ja ns. parhaassa työiässä olevia.

Yrityselämä

Parhaiten äkillistä rakennemuutosta vastustaa dynaaminen, joustava, pk-sektorin yrityksistä koostuva ja muutoshalukas yrityselämä. Dynaaminen muutosta haluava yrityskulttuuri toipuu äkillisen rakennemuutoksen tapahtuessa nopeammin ja suuntautuu uusille kasvun aloille ketterämmin kuin perinteisempi yrityskulttuuri.

Yrityselämää kuvaava mittari on muun muassa pienten yritysten positiivista vaikutusta aluetalouteen korostava **Yrityskoko**-mittari. Kansallisesti pk-yritykset ovat pitäneet työntekijänsä suuryrityksiä paremmin ja myös uudet työpaikat ovat koko 2000-luvun ajan syntyneet lähinnä pk-sektorille. Etelä-Pohjanmaan pk-yritysvaltaisuus on suhdannevaihteluissa osoittautunut positiiviseksi piirteeksi, ja pitkälti juuri pk-yritysvaltaisuuden ansiosta Etelä-Pohjanmaa sijoittuu yritystoimintaa koskevassa muutosherkkystarkastelussa koko Suomen kärkikolmikkoon.

Yrityselämää voidaan tarkastella myös **yritysilmastoon** liittyvien tekijöiden näkökulmasta. Työntekijöiden lojaalius, aktiivisuus ja yrittäjähenkisyys sekä eri tahojen keskinäisen yhteistyön toimivuus ovat eteläpohjalaisen toimintaympäristön vahvuuksia. Kehittämistoimijoiden tiiviit vuorovaikutussuhteet ja yritysten matala kynnys lähestyä elinkeinojen kehittäjiä ovat arkipäivää. Tästä on osoituksena se, että Etelä-Pohjanmaan kaupunkiseudut ja kunnat on valittu useaan otteeseen Suomen yritysmuotoisimmiksi.

Aloittaneet yritykset -mittari taas painottaa alueen yritystoiminnan dynaamisuutta. Alueet, missä perustetaan vain vähän yrityksiä kehittyvät pitkällä aikavälillä heikommin kuin alueet, joissa perustetaan paljon yrityksiä. Aloittaneet yritykset -mittari kuvastaa täten osittain alueen vastustuskykyä äkillistä rakennemuutosta vastaan, mutta ennen kaikkea alueen potentiaalia toipua siitä dynaamisen yrityskulttuurin avulla ja suuntautua uusille kasvualoille. Tilastokeskuksen mukaan vuosina 2013–2014 aloittaneiden yritysten määrä Etelä-Pohjanmaalla suhteessa koko yrityskantaan oli maakuntien toiseksi

pienin. Toisaalta lopettaneiden yritysten määrä suhteessa yrityskantaan oli maakuntien pienin. Tämä kertoo eteläpohjalaisten yritysten pysyvyydestä, mutta samalla myös hitaasta uusiutumisesta.

Innovatiivisuus

Innovatiivisuutta kuvaavat mittarit kuten **T&K-henkilöstön** ja **patenttihakemusten määrä** viittaavat alueen uudistumiskykyyn; tosin innovatiivisuutta on vaikea mitata tai tiivistää pariin muuttujaan.

Perinteisten tilastollisten mittareiden valossa Etelä-Pohjanmaan innovatiivisuus ei pääse esiin. Esimerkiksi panostukset tutkimus- ja kehittämistoimintaan ovat verrattain matalalla tasolla. Tilastojen mukaan kasvua on kuitenkin tapahtunut. Rahasuureiden käyttö mittareiden pohjana on vaikeaa, koska rahamäärät vaihtelevat vuodesta toiseen eivätkä anna pysyvää kuvaa alueen tutkimus- ja kehittämistoiminnan pitkän aikavälin laajuudesta. Toinen ongelma tässä mittarissa on, että mikään ei takaa sitä, että tutkimus- ja kehittämistoiminnan tuotokset jäävät oman alueen hyödyksi.

Etelä-Pohjanmaalla tieteellisen tutkimus- ja kehittämistyön volyymia ja laatua on nostettu omaleimaisella Etelä-Pohjanmaan korkeakouluverkoston (Epanet) toimintamallilla. Epanet-toimintamalli on saanut myönteisiä arvioita kansallisesti ja kansainvälisesti. Epanetin tavoitteena on sekä vahvistaa Etelä-Pohjanmaalla toimivaa tutkimus- ja kehittäjäyhteisöä että yhteistyötä yliopistotoimijoiden ja alueen elinkeinoelämän kanssa.

T&K-henkilöstö -mittari voidaan laskea suhteuttamalla alueella tutkimus- ja kehittämistoiminnan parissa työskentelevien työllisten määrä alueen työllisten kokonaismäärään. Tässä vertailussa Etelä-Pohjanmaa ei menesty. Tilannekuva on sama, jos katsotaan jätettyjen patenttihakemusten määrää.

Osa mittareista, kuten Tekes-rahoitusta hakeneiden yritysten määrää, näyttää hienoista positiivista kehitystä elinkeinoelämän T&K-toiminnassa. Ongelmana on edelleen, että asiaan panostaminen on hyvin suppean yritysjoukon varassa. Maakunnassa on runsaasti pieniä yrityksiä, joissa mm. digitalisaation mahdollisuudet ovat hyödyntämättä. Usein syynä on pula osaamisesta tai resursseista. Tämä selittää myös matalaa kansainvälistymisastetta.

Yhteenveto Etelä-Pohjanmaan muutosjoustavuudesta

Foredata Oy:n tekemässä selvityksessä mielenkiintoista on se, että mittarista riippuen Etelä-Pohjanmaa on joko maan kärkikaartia tai sijoittuu häntäpäähän. Keskimääräiset sijoitukset puuttuvat, mutta keskiarvoa eri mittareiden tuloksista laskettaessa, sijoitus on puolenvälin paikkeilla. Hajonta on siis suurta.

Elinkeinorakennetta kuvaavien mittareiden valossa maakunnan aluetalous ei ole kovin herkkä äkillisille rakennemuutoksille. Mahdollisuudet yhtäältä vastustaa rakennemuutosta ja toisaalta toipua mahdollisesta rakennemuutoksesta ovat varsin hyvät. Maakunnan elinkeinorakenne on monipuolinen, mutta ei hajanainen: vahvat toimialat muodostavat yhteenkietoutuneita kokonaisuuksia, joita Etelä-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategiassa kutsutaan elinkeinopainoaloiksi. Nämä kokonaisuudet muodostavat Etelä-Pohjanmaan elinkeinorakenteen uudistumisen perustan.

Työvoimaa ja yrityselämää kuvaavissa mittareissa Etelä-Pohjanmaan tilanne on kaksijakoinen. Työttömyys on pysynyt maan parhaimpien maakuntien tasolla, mutta koulutustaso on alhainen. Tosin nuorten ikäluokkien koulutustaso on nousussa. Yritystiheys on valtakunnan korkeimpia ja alueelle on tyypillistä mikro- ja pienyritysvaltaisuus. Yrittäjien osuus työllisistä on suurin koko maassa, yli 15 prosenttia. Kuitenkin aloittaneiden yritysten osuus yrityskannasta on laskusuunnassa. Yrityskannan uudistumisen hitaudessa piilee riski, joka voi aiheuttaa muutosjoustavuuden heikkenemistä. Omistajanvaihdosmarkkinoiden toimivuus korostuu yrittäjien ikääntyessä.

Alueen innovatiivisuudesta kertovissa mittareissa Etelä-Pohjanmaa ei menesty valtakunnallisessa vertailussa. T&K-menojen eroja selittää paljolti korkeakoulujen ja erilaisten yritysten sijoittuminen eri maakuntiin. Yritysten osuus T&K-rahoituksesta on Etelä-Pohjanmaalla korkeampi kuin maassa keskimäärin. Rahoitus pieneni vuosina 2008–2013, mikä selittynee maakunnan yritysten pienellä koolla (pienemmillä yrityksillä on heikkoina aikoina vähemmän mahdollisuuksia rahoittaa T&K-toimintaa), mutta vuonna 2014 maakuntaan saatiin esimerkiksi ennätysmäärä yritysten Tekes-rahoitusta. Maakunnan heikkoutena on, että toimintansa kehittämiseen panostavien yritysten joukko on kapea. Jos innovatiivisuuden tarkastelua laajennetaan enemmän laadullisten, mutta vaikeammin mitattavissa olevien tekijöiden suuntaan, Etelä-Pohjanmaan tilan-

ne näyttää paljon paremmalta. Maakunnan vahvuuksia ovat omaleimainen alueellinen toimintakulttuuri sekä verkostoituminen niin sisäisesti kuin maakunnan ulkopuolelle.

Etelä-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen lähtökohdat on tiivistetty SWOT-analyysissä (Kuva 1.)

Vahvuudet <ul style="list-style-type: none">• Tiheä ja monipuolinen yrityskanta• Alueellinen korkeakoulutoiminta: Seinäjoen ammattikorkeakoulu (SeAMK), Seinäjoen yliopistokeskus, Epanet-tutkimusverkosto• Vahva ammatillisen koulutuksen pohja• Kattavat teknologia- ja osaamiskeskuspalvelut alueellisesti ja elinkeinopainoaloittain• Alueellinen toiminta- ja kehittämiskulttuuri: vahvat kumppanuudet ja keskinäinen luottamus sekä yrittäjämäinen toimintatapa• Yhteisesti tunnistetut strategiset tavoitteet eri elinkeinopainoaloilla	Heikkoudet <ul style="list-style-type: none">• Väestömäärältään suhteellisen pieni maakunta, jossa on haastavaa luoda riittävän kokoisia osaamis- ja pääomakeskittymiä• Riittämätön kansainvälisyys• Kasvuyritysten ja volyymiltaan vahvaa T&K-toimintaa harjoittavien yritysten vähäinen määrä• Elinkeinojen kehittäminen ja uudistaminen aktiivisen, mutta melko pienen toimijajoukon varassa
Mahdollisuudet <ul style="list-style-type: none">• Kasvuyrittäjyyden ja kansainvälistymisen kehitysharppaus• Yrittäjämäinen ajattelu- ja toimintatapa• Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan volyymin kasvattaminen sekä uudet yhteistyömallit• Käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan osaaminen• Monipuolisen kulttuuritarjonnan ja omaleimaisen kulttuuriperinnön varaan rakentuva uudistuva elämystuotanto• Verkostoituminen ja synteesisosaaminen	Uhat <ul style="list-style-type: none">• Kansainvälistymisestä ja globaaleista kehitysvirtauksista putoaminen• Visionäärien ja muutosagenttien vähäisyys• Yrittäjyyden ja yritysasetteen rapautuminen• Takertuminen taantuviin toimialoihin ja nykyisiin toimintatapoihin

4. Riskialueiden/-toimialojen tunnistaminen ja suunnitelma riskeihin varautumiseksi

Maakunnan elinkeinorakenteen tila ja tulevaisuuden näkymiä

Etelä-Pohjanmaan yritystiheys suhteessa väestöön on Suomen korkeimpia, mutta yrittäjyyttä luonnehtii mikro- ja pienyritysvaltaisuus. Alueella on kohtuullisen vähän korkea arvonlisää tuottavia suuria veturiyrityksiä. Kasvuhakuisuus kaikissa kokoluokissa on tärkeä tavoite, jotta uusia työpaikkoja kyetään luomaan. Maakuntaan tarvitaan lisää eri toimialoilla operoivia visionäärisiä yrityksiä, jotka tähtäävät riittävän pitkälle tulevaisuuteen ja pyrkivät määrätietoisesti globaaleille markkinoille. Väestön ikääntymisen myötä omistajanvaihdosten sujuvuuden merkitys korostuu vuosi vuodelta. Jatkuva uuden suunnan hakeminen ja kyseenalaistaminen on edellytys menestyvälle yritystoiminnalle.

Tilastokeskuksen vuoden 2015 väestöennusteen mukaan työikäisen (15–64-vuotiaat) väestön supistuminen jatkuisi Etelä-Pohjanmaalla vuoteen 2034 asti, jolloin se olisi 90,6 % vuoden 2014 tasosta. Tämä jakso kestäisi siis vielä 18 vuotta. Vuoden 2034 jälkeen työikäisten määrä alkaisi kasvaa. Ennusteessa on merkittäviä alue-eroja: Seinäjoen seutukunnassa työikäisten minimi ennustejaksolla 2015–2040 olisi jo vuonna 2022, mutta muissa seutukunnissa vuonna 2040. Työikäisten määrä olisi vuonna 2040 Seinäjoen seutukunnan ulkopuolisissa seutukunnissa noin 72–75 prosenttia vuoden 2014 tasosta ja Seinäjoen seutukunnassa suunnilleen vuoden 2014 tasolla (100,3 % vuoden 2014 tasosta).

Maakunnan eri osissa on tunnistettu omat innovaatioympäristönsä vahvuudet:

SEINÄJOEN SEUTUKUNTA (Ilmajoki, Kauhava, Kurikka, Lapua ja Seinäjoki):

- Agrobiotalous
- Osaamis- ja innovaatioympäristö, tutkimus ja korkeakoulutus
- Metall- ja rakennustuoteteollisuus
- Luovat alat ja matkailu
- Cleantech ja uudet kestävätkä energiaratkaisut
- Tulevaisuuden logistiikka-alue
- Asuminen (ml. kalusteet ja sisustaminen)

JÄRVISEUTU (Alajärvi, Evijärvi, Lappajärvi, Soini ja Vimpeli):

- Alumiini-, metalli-, puutuote- ja rakennustuoteteollisuus
- Biotalous ja uudet kestävätkä energiaratkaisut
- Matkailu
- Turkistalous

SUUPOHJA (Isojoki, Kauhajoki, Karijoki ja Teuva):

- Biotalous ja uudet kestävätkä energiaratkaisut
- Kasvis-, marja- ja juuresalan komponenttiteollisuus
- Teollisuuden ja kaupan logistiset järjestelmät, metalliteollisuuden kone- ja laitevalmistus
- Digitaalisuus ja avointen kuituverkkojen hyödyntäminen
- Asuminen (ml. kalusteet ja sisustaminen)

KUUSIOKUNNAT (Alavus, Kuortane ja Ähtäri)

- Alumiini-, metalli-, puutuote- ja rakennustuoteteollisuus
- Matkailu
- Huippu-urheilu ja liikunta
- Biotalous ja uudet kestävätkä energiaratkaisut
- Veneteollisuus

Agrobiotalous

Etelä-Pohjanmaata voi kutsua hyvällä syyllä agrobiotalouden piilaaksoksi. Klusteri on kooltaan kansallisesti merkittävä ulottuen vahvasta alkutuotannosta prosessointiin, agroteknologiateollisuuteen, logistiikkaan, monitieteiseen tutkimukseen ja kuluttajakäyttäytymisen osaamiseen. Teema on Seinäjoen kaupunkiseudun kasvusopimuksen ytimessä. Agrobiotalouteen liittyvät kehittämistavoitteet on asetettu korkealle ja ne tulee lunastaa päämäärätietoisesti.

Suuryritysten (Atria, Valio) tekemät alueelliset investoinnit pitävät positiivista virettä yllä elintarviketeollisuudessa. Myös pk-yritykset (mm. Juustoportti) ovat laajentaneet tuotantoaan. Alan kehitysnäkymät ovat kohtuullisen myönteiset, mutta haasteina ovat kiristyvä kansainvälinen kilpailu ja yhä nopeammin muuttuviin kulutustottumuksiin vas-

taaminen. Myös Venäjän tilanne ja pakotepolitiikka ovat tuoneet uusia haasteita elintarvikesektorille. Yhtenä mahdollisuutena onkin uusien markkina-alueiden kartoittaminen.

Maatilojen rakennemuutos alentaa tilojen lukumäärää merkittävästi ja toimintaympäristö muuttuu yhä epävakaammaksi. Rakennemuutokseen varautumiseksi on syytä selvittää tarkemmin Etelä-Pohjanmaan alueen maatilojen eri tuotantosuuntien rakennekehitystä, tuotantomäärien ennusteita, tuotantosuuntien investointeja, kannattavuusnäkyviä sekä tilanpidon jatkumista. Kyseessä on koko agrobiotalouden perusta, raaka-aineen saannin näkökulmasta.

Turkisalalla on ollut hyvät suhdanteet viime vuosina ja tarhoilla on tehty mittavia investointeja. Alan kannattavuuteen vaikuttavat kuitenkin muotivirtaukset ja valuuttakurssien muutokset. Myös Venäjän markkinoiden epävakaus aiheuttaa haasteita tiettyjen nahkatyyppien osalta. Haasteena vahvoilla turkistarhausalueilla (erityisesti Evijärvi) on kohtalaisen yksipuolinen elinkeinorakenne.

Alumiini-, metalli-, puutuote- ja rakennustuoteteollisuus

Kone- ja metalliteollisuudessa tilauskantojen kehityksessä on paljon eroja. Alumiiniprofiilien valmistuksessa näkymät ovat jonkin verran myönteisemmät kuin muussa metalliteollisuudessa. La Alucenter on Suomen suurin alumiiniin keskittyvä yritysryhmä, joista pääosa toimii Alajärvellä. Tulevaisuudessa haasteena on vahvistaa markkina-asemia mm. Pohjoismaissa ja Venäjällä, sekä nivoa palvelut yhä tiiviimmäksi osaksi liiketoimintaa. Ähtärissä toimiva alumiini-veneteollisuus muodostaa ympärilleen alueelle tärkeän yrityskeskittymän. Veneteollisuuden tilanne arvioidaan kohtuullisen vakaaksi, vaikka markkinatilanne onkin haasteellinen.

Voimakas metalli- ja puutuoteteollisuuden keskittymä sijaitsee Kauhavalla, joka on yksi Etelä-Pohjanmaan teollisuuseimmista alueista. Yritystoimintaa leimaa kansainvälisten kärkiyritysten korkea teknologia (mm. Skaala, MSK Group, Pellon) ja alueen yritysten välinen yhteistyö erityisesti alihankintatoiminnan muodossa. Mm. Skaala on ilmoittanut merkittävistä kasvutavoitteista, joihin kytkeytyy erilaisia investointihankkeita ja työllistymismahdollisuuksia.

Alavudella on huomattava rakennustuoteteollisuuden yritysten keskittymä. Yritykset valmistavat runko- ja julkisivurakenteita sekä ikkunoita ja ovia. Alueen yritysten vahva erikoistuminen nähdään suhdannevaihteluja tasapainottavana tekijänä. Suupohjan logististen järjestelmien klusteri on kokenut viime vuosina rakennemuutoksen ja Suupohjassa on tarve löytää teolliset kasvot uudelleen.

Puusepän- ja taloteollisuuden osalta näkymät ovat kokonaisuutena melko vaisut. Talonrakentaminen on ollut jo vuosia laskusuunnassa, eikä kysynnässä ole havaittavissa käännettä. Taloteollisuuden eräs suurimmista haasteista on erilaisten velvoitteiden tuomien lisäkustannusten vaikutukset kannattavuuteen. Puurakentamisen valopilkku on CLT-tuotanto (cross laminated timber), joka tuo uuden ja lupaavan ulottuvuuden puurakentamisen arvoketjuun. CLT-tuotannon nähdään tulevaisuudessa kasvattavan osuuttaan teollisessa puurakentamisessa. Alajärvelle suunnitellun tehtaan kapasiteetti toteutuessaan tulisi olemaan maksimissaan noin 40 000 m³ vuodessa, eli merkittävä määrä kotimaan tarpeesta.

Huonekaluteollisuuden osalta yleiskuva on melko huolestuttava. Sähköisten ratkaisujen käyttöönotto ja pienten yritysten vahva verkostoiminen voisivat olla jonkinlainen suunnankääntäjä. Kv-orientoituneet ja selkeimmin profiloituneet (Pohjanmaan kaluste, Nurmela Oy, Rotola-Pukkila Oy, Unico Finland Oy, Adea jne.) yritykset tulevat säilymään elinvoimaisina. Rakentamiseen kytkeytyvillä keittiö- ja toimistokalusteiden valmistajilla on yleisesti ottaen vähän paremmat näkymät, mutta tälläkin alalla suhdanteet painavat ja kilpailu on kovaa.

Rakennusalalla näyttää tapahtuneen varovainen käänne, sillä erilaisia hankkeita on lähtenyt ja lähtemässä liikkeelle. Myös rakennusalan työttömyys on lähtenyt laskuun. Pienimuotoisia julkisia rakennushankkeita on ollut käynnissä kohtuullisesti ympäri maakuntaa. Seinäjoen koulutuskuntayhtymä on aloittamassa noin 25 miljoonan euron rakennusinvestointia Kurikassa, jonne keskitetään toisen asteen koulutustarjontaa. Seinäjoella aktiviteettia ovat lisänneet itäväylän rakennustyöt, kesällä 2016 järjestettävien asuntomessujen infrastruktuurin ja asuntokannan rakentaminen sekä SJK-stadionin rakentaminen.

Matkailu

Matkailun osalta näkymät ovat edelleen kohtuulliset, vaikka heikko taloustilanne on näkynyt myös matkailuvirtojen vähenemisenä. Maakunnan matkailukeskittymistä Huivalentio Powerpark, Tuurin kauppakeskittymä ja Ähtäri Zoo Oy ovat investoineet säännöllisesti. Veljekset Keskinen Oy on ilmoittanut uusista laajennusinvestoinneista ja Powerpar-kin yhteyteen on rakentumassa monitoimialue, jonka yhteyteen valmistuu myös ravirata. Duudsonit Activity Park -sisäliikuntapuiston rakentuminen on tuonut uusia matkailijoita ja on myös osoitus uudentyypisistä ajattelusta hyvinvointipalvelujen rakentumisesta päiväkotieineen. Toisaalta vastaavaa uusiutumiskykyä kaivattaisiin myös monelta muulta toimijalta. Matkailun monipuolistuminen sekä alan kilpailun kiristyminen vaativat entistä enemmän panoksia matkailun markkinointi-, myynti- ja kehittämistoimiin. Massatapahtumien osalta mennyt viime kesä oli ennätysellisen vilkas ja tapahtumien kävijämäärät nousivat pääosin odotusten mukaisiksi. Ensi kesänä järjestettävät Seinäjoen asuntomessut luovat uusia odotuksia myös matkailun näkökulmasta.

Huippu-urheilu ja liikunta

Huippu-urheilun ja liikunnan saralla on merkittäviä uusia liiketoiminta- ja kansainvälistymismahdollisuuksia. Muun muassa Kuortaneen Urheiluopisto tarjoaa harrastajille ja huippu-urheilijoille huippuolosuhteet ja -osaamisen. Urheiluopisto on Suomen Olympiakomitean Olympic Training Center ja kansainvälinen valmennuskeskus. Alueella on merkittäviä investointisuunnitelmia. Seinäjoen Jalkapallokerhon liigamenestys on liikauttanut eteenpäin massiivisen SJK-stadionin rakentumisen, joka tuo kansainvälisiä urheilu- ja viihdetapahtumia maakuntaan. Kansainvälistyminen tapahtuu luontaisesti huippu-urheilun kautta ja tätä yhteyttä on mahdollista rakentaa yhä laaja-alaisemmaksi kytkien koulutus ja elinkeinoelämä tiiviimmin mukaan.

Osaamis- ja innovaatioympäristö

Osaamistason nosto on kansainvälistymisen ja ikärakenteen muutokseen varautumisen ohella selkeä haaste. Seinäjoen ammattikorkeakoulun ja Seinäjoen yliopistokeskuksen vahvistaminen ja korkeakouluverkoston vaikuttavuuden parantaminen ovat tärkeitä tavoitteita, koska työelämän ja yritysten tieto- ja osaamisintensiivisyys kasvavat koko ajan. Toisen asteen ammatillisella koulutuksella on keskeinen rooli rakenneuudistuksissa tarvittavien osaamisympäristöjen luomisessa ja uudenlaisen yrittäjyyden synnyttämisessä maakuntaan. Osaamista tarvitaan eri puolilla maakuntaa johtuen laajalle maakuntaan levittäytyneestä asutuksesta ja yritystoiminnasta. Toisen asteen koulutuksen saavutettavuuden säilyminen hyvällä tasolla jokaisessa seutukunnassa on tärkeää.

Keskeistä on kartoittaa toimintavaihtoehtoja ja löytää uusia lähtöjä alueen kehittämiseksi. Julkinen sektori rakenteineen ja tiloineen soveltuu erinomaisesti uusien innovaatioiden testi- ja kokeilualustoiksi. Näitä ns. kehitysalustoja pyritään kehittämään elinkeinoelämän, koulutuksen, tutkimuksen, julkisten toimijoiden ja käyttäjien solmukohtina. Eräs toimiva keino on maakuntakorkeakoulumallin tuominen osaamisen ja elinkeinojen solmukohtiin. Maakuntakorkeakoulutoiminta vakiinnutetaan vuoden 2016 aikana. Eteläpohjalaisen tutkimuksen yhteistyöverkosto Epanetissa toteutetaan jo tällä hetkellä runsaasti yritystoimintaa tukevia tutkimus- ja kehittämishankkeita eri puolilla maakuntaa.

Julkinen sektori kohtaa ennen näkemättömän rakennemuutoksen tulevassa maakuntauudistuksessa. Keskeistä on valmistautua siihen, mitkä ovat uusien maakuntien tehtävät ja tulevaisuuden kuntien ydinprosessit. Lisäksi toisen asteen koulutus kohtaa voimakkaita leikkauksia lähivuosina, mikä aiheuttaa muutoksia koulutukseen. Etelä-Pohjanmaalla toimii tällä hetkellä kolme toisen asteen ammatillista oppilaitosta (Koulutuskeskus Sedu, Suupohjan ammatti-instituutti ja Järvisuon ammatti-instituutti). Koulutustarjonnan keskittyminen on syönyt seutukeskusten kehittämis- ja osaamispotentiaalia ja tuonut ongelmia tyhjiä kiinteistöjen muodossa.

Riskitekijöiden tunnistaminen

- Etelä-Pohjanmaa on mikro- ja pk-yritysvaltainen yrittäjäyysmaakunta, mutta yritysten nettoerustanta on vähentynyt ja yrityskannan uudistuminen on hidasta
- Kansainvälistä kasvua hakevia yrityksiä on suhteellisen vähän
- Maataloudessa jatkuva voimakas rakennemuutos heikentää raaka-aineen saatavuutta ja elintarviketeollisuuden toimintaedellytyksiä
- Vahva alihankintateollisuus saattaa rakennemuutostilanteessa olla heikoilla päähankkijan kiinnittyessä markkinoihin
- Nuorisoikäluokan poismuutto opintojen perässä on keskeisin syy maakunnan väestön vähenemiseen
- Maahanmuuttajien kotouttamistoimissa tulee onnistua ja integroida heidät yhteiskuntaan ja työmarkkinoihin
- Turkistalouden haasteet: markkinariippuvuus, kuluttajien suhtautuminen turkiksiin

Toimet, joilla parannetaan muutosjoustavuutta

- Panostetaan uusien yritysten perustamiseen, omistajanvaihdostilanteisiin ja kasvuhaluuden lisäämiseen monipuolisen elinkeinorakenteen varmistamiseksi
- Toteutetaan keväällä 2016 valmistuvan selvityksen pohjalta toimenpiteitä, joilla pyritään vastaamaan maatilojen rakennemuutokseen
- Kehitetään agrobiotalouden uutta teknologiaa ja sovelluksia sekä synnytetään korkean arvonlisän vientituotteita
- Kehitetään innovatiivisia tuotteita julkisten hankintaprosessien tuella
- Hakeudutaan voimakkaasti parhaan osaamisen äärelle ja kansainvälisiin verkostoihin
- Kehitetään toisen asteen ja korkea-asteen koulutusta vastaamaan työelämän muuttuvia tarpeita
- Kehitetään uusien innovaatioiden testi-alustoja elinkeinoelämän, koulutuksen, tutkimuksen, julkisten toimijoiden ja käyttäjien yhteistyössä

- Tuetaan uusia innovaatioita, tuotekehitystä, teknologisia ratkaisuja ja kansainvälistymistä
- Avataan uudenlaisia viennin mahdollisuuksia kehittämällä koulutusvientiliiketoimintaa ja osaamisen vientiä (osana kone- ja laitevientä) yritysten ja oppilaitosten yhteistyönä
- Etsitään uusia liiketoimintamahdollisuuksia toimialojen rajapinnoilta erilaista osaamista yhdistämällä.
- Edistetään sähköisen kaupan haltuunottoa erityisesti huonekalualalla
- Panostetaan matkailun yhteistyöverkostoihin, sähköisen liiketoiminnan kehittämiseen ja matkailun kansainvälisiin markkinoihin
- Edistetään Seinäjoelle syntyvän logistiikka-alueen mahdollisuuksia toimia läntisen Suomen sisämaan satamana sekä maakunnallisena ja energiatehokkaana yhdistettyjen kuljetusten keskuksena
- Tartutaan Äänekosken biotuotetehtaan mahdollisuuksiin kehittämällä biotaloutteen liittyvän logistiikan suunnittelua, koulutusta ja tutkimusta sekä bioterminaalien suunnittelua ja rakentumista
- Panostetaan tuotteiden ja palveluiden digitalisaatioon
- Panostetaan maahanmuuttajien syrjäytymisen ehkäisyyn, toimintakykyyn ja osaamisen vahvistamiseen niin, että työllistyminen on realistinen päämäärä

Toimet, jotka äkillisen rakennemuutoksen tilanteessa ovat tarpeen

- Nopea tilannekuvan hahmottaminen yhdessä rakennemuutoksen kohteena olevan yrityksen, ELY-keskuksen, työvoimaviranomaisten, ko. kuntien ja Etelä-Pohjanmaan liiton kesken
- Kauhavan äkillisen rakennemuutostilanteen hoitamisessa testattujen ja hyväksi havaittujen toimintatapojen käyttöönotto ja soveltaminen
- ”Askel askeleelta” toimenpidesuunnitelman laatiminen yhdessä asianosaisten tahojen kanssa
- Työvoimaviranomaisten tiivis yhteydenpito yritysten henkilöstön työllistymiseksi ja kouluttamiseksi

5. Suunnitelma AIKO-rahoituksen käytöstä

Maaseudun kehittämissuunnitelman ja rakennerahasto-suunnitelman rooli

Käytettävissä olevista kehittämisresursseista merkittävimmät alueelliset rahoitusohjelmat ovat Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma ja rakennerahasto-suunnitelma. Maaseutusohjelman hanke- ja yritysrahoitusvarat ohjelmakaudella 2014–2020 ovat yli kaksinkertaiset rakennerahasto-suunnitelmaan verrattuna.

Maaseutusohjelma sopii erityisesti jo pitkään rakennemuutosta kokeneen maa- ja metsätaloussektorin uudistamiseen. Etelä-Pohjanmaan agrobiotalouskeskittymän kehittämisen luonnollisena lähtökohtana on kannattava, kilpailukykyinen ja vahva alkutuotanto. Maaseutusohjelmavaroilla voidaan esimerkiksi aktivoida maatalousyrittäjiä uusien liiketoimintamuotojen, toimintamallien ja innovaatioiden etsimiseen ja hyödyntämiseen sekä kehittää neuvontaa entistä tehokkaammaksi taloudellisen, teknologisen ja biologisen tutkimustiedon välittäjäksi. Metsävarojen monipuolisessa hyödyntämisessä on uusia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja. Maaseudulla toimivien yritysten toiminnan sekä elinkeinorakenteen monipuolistaminen ja jatkuvuuden turvaaminen ovat myös maaseutusohjelman painopisteitä.

Rakennerahasto-suunnitelmassa ESR-toimilla voidaan osaltaan kohentaa maakunnan osaamistasoa. Rakennemuutoksen näkökulmasta keskeinen ESR-erityistavoite on kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonnan ja laadun parantaminen. ESR-hankkeilla on mahdollista tukea joustavia ja yksilöllisiä opinto- ja tutkintopolkuja, jotta voidaan ennakoida tai vastata nopeasti muuttuviin työelämän osaamistarpeisiin. ESR tarjoaa työkaluja ja tukea muun muassa nuorten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymiseen.

EAKR:n profiili liittyy muutosjoustavuuden parantamiseen lähinnä pk-yritysten uudistumisen, kasvun ja kansainvälistymisen sekä elinkeinorakenteen monipuolistamisen kautta. Tähän liittyvät hankkeet ovat pääosin yrityskohtaisia

toimenpiteitä. Toinen keskeinen rooli EAKR:lla muutosjoustavuuden näkökulmasta on vahva painotus TKI-panostusten kasvattamiseen, mikä erityisesti Etelä-Pohjanmaalla vaatii erityisiä toimenpiteitä. EAKR-rahoituksella voidaan tukea osaamisen siirtoa, ts. elinkeinoelämän ja tutkimus- ja koulutustoimijoiden yhteistyön tiivistämistä sekä esimerkiksi korkeakoulujen tai muiden oppilaitosten innovatiivisia pilotointi- ja demonstraatioympäristöjä.

AIKO-rahoituksen profiili

AIKO-rahoituksella on oma rahoitusprofiili, jossa korostuvat erityisesti

- uudenlaiset toimintatavat
- rahoituksen katalyytti- ja vipuvaikutukset.

Toimintatapoina AIKO-rahoitukseen liittyvät muun muassa kokeilevuus, nopeat pilotoinnit ja riskejäkin sisältävät innovatiiviset uudet avaukset. Nämä toimintatavat eivät välttämättä ole aina sovitettavissa EU-osarahoitteisiin hankkeisiin. Vipuvaikutusta haetaan siitä, että vaikka AIKO-hankeet ovat kooltaan pieniä, niillä tavoitellaan hankkeiden onnistuessa ja kokeilujen osuessa oikeaan mittaluokaltaan huomattavien kehitysprosessien käynnistymistä.

Uudenlaisia toimintatapoja ja vipuvaikutusta tavoitellaan erityisesti älykkään erikoistumisen strategian mukaisten elinkeinopainoalojen kehittämiseen. Painoaloja ovat

1. Kestävät ruokajärjestelmät ja biotalouden uudet ratkaisut
2. Älykkäät ja energiatehokkaat järjestelmät
3. Uudistuva palvelu- ja elämystuotanto

Näiden laajojen elinkeinopainoalojen sisällä on fokusaloja, joiden erityispiirteenä on kapea erikoistuminen, erityisen korkea osaaminen tai merkittävät kasvumahdollisuudet. Fokusalat vahvistavat ja uudistavat elinkeinopainoaloja.

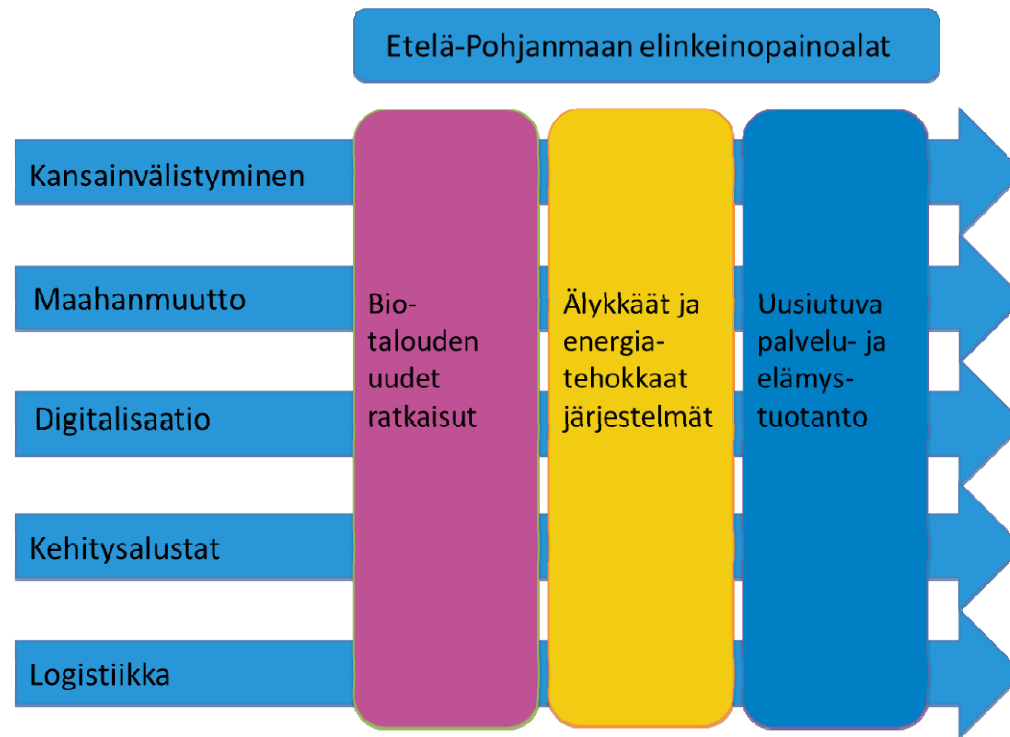
AIKO-hanke-esityksiä tarkastellaan erityisesti seuraavista näkökulmista:

1. vaikuttaako esitys tavalla tai toisella elinkeinopainoalan kykyyn
 - vastustaa negatiivisia muutoksia ja generoida positiivisia shokkeja
 - toipua negatiivisista muutoksista tai hyödyntää positiivisia shokkeja
 - suunnata painoalan kehittymistä tai
 - uudistaa painoalaa sisältäpäin

2. parantaako esitys niitä muutosjoustavuuden elinkeinorakenteeseen, työvoimaan, yrityselämään tai innovatiivisuuteen liittyviä tekijöitä (mittareita), jotka analyysissa on todettu alueen muutosjoustavuutta huonontavaksi tai

3. vahvistaako esitys niitä tekijöitä (mittareita), jotka on todettu muutosjoustavuuden kannalta vahvuuksiksi.

AIKO-rahoituksen potentiaalisia käyttökohteita tarkastellaan alueisiin ja elinkeinoelämään vahvasti vaikuttavien **muutosajurien** kautta. Näiden muutosajureiden huomioimisen ja hyödyntämisen arvioidaan edellä tehdyn analyysin perusteella olevan erityisen merkityksellisiä alueen muutosjoustavuuden parantamisessa.

AIKO-rahoituksella ei ole mahdollista resurssin rajallisuuden takia tukea kaikkia alla esitettyjä rahoituksen potentiaalisia käyttökohteita. Ne on nostettu esille esimerkinomaisina vaihtoehtoina sille, mitä AIKO-hankkeet voisivat olla ja miten ne vaikuttaisivat muutosjoustavuuteen.

Rahoitusvälineeseen voi erityisen painavista syistä ehdottaa jotakin sellaista hanketta, joka ei ole alla esitettyjen sisältöjen tai toimintatapojen piirissä. Ennakoidun rakennemuutoksen hengessä on oltava mahdollisuus reagoida johonkin sellaiseen nopeasti esiin tulevaan tilanteeseen, joka on alueen kannalta merkityksellinen.

Muutosajuri 1: Kokeilevaa ja käynnistävää kansainvälistymistä

Pääministeri Sipilän hallitusohjelmassa tunnistetaan kansainvälistymisen entistä parempi hyödyntäminen yritysten kilpailukyvyn sekä koulutuksen ja tutkimuksen näkökulmasta. Etelä-Pohjanmaalla kansainvälistymisen edistäminen vaatii toimenpiteitä, sillä maakunta on monilla mittareilla mitaten häntäpäässä valtakunnallisessa vertailussa.

Etelä-Pohjanmaan maakuntastrategiassa (2014), älykkään erikoistumisen strategiassa (2014) ja Etelä-Pohjanmaan korkeakoulustrategiassa (2015) haaste on painokkaasti huomioitu. Laajassa yhteistyössä on valmisteltu myös kansainvälistymisen toimintaohjelma (2014), johon on koottu asiantuntijatyöryhmien ehdotukset maakunnan kansainvälistymisen lisäämiseksi.

Älykkään erikoistumisen strategian valmistelun yhteydessä laadittiin SWOT-analyysi Etelä-Pohjanmaan lähtökohdista. Riittämättömään kansainvälistymiseen liittyviä havaintoja löytyi uhkista ja heikkouksista. Esimerkiksi kasvuyritysten ja volyymiltaan vahvaa T&K-toimintaa harjoittavien yritysten vähäinen määrä, joka usein liittyy yritysten kansainvälistymisen tasoon, on heikkous. Tällä on suora yhteys maakunnan muutosjoustavuuteen. Edelleen uhkana nähtiin kansainvälistymisestä ja globaaleista kehitysvirtauksista putoaminen.

On siis selvää, että kansainvälistymiseen panostamisen on näyttävä kaikissa keskeisissä maakunnallisissa suunnitelmissa ja strategioissa. Myös kaikissa alueellisissa rahasto-ohjelmissa kansainvälistyminen on mukana. AIKO-rahoituksen käyttösuunnitelmassa se on esillä ensimmäisenä rakennemuutokseen vaikuttavana muutosajurina.

Kansainvälistymisen edistämiseen eri sektoreilla on saatavilla kehittämis- ja tutkimusrahoitusta lukuisista eri rahoituslähteistä, joiden hyödyntäminen vaatii pitkäjänteistä työtä, osaamista ja ennen kaikkea hyviä verkostoja. Ulko- maisten investointien alueelle saamisessa niin ikään on oleellista kehittää verkostomaista yhteistyötä. Lisäksi on tärkeää kyetä hyödyntämään mahdollisimman tehokkaasti kansalliset ja muut laajemmat asiantuntijapalvelut ja -verkostot.

AIKO-rahoituksella voidaan edistää esimerkiksi

- Kansainvälisiin yhteistyöverkostoihin hakeutumista, projektikonsortioiden kokoamista sekä strategisten kumppanuuksien vahvistamista erityisesti älykkään erikoistumisen strategian mukaisilla elinkeinopainoaloilla
- Vaativien strategisten kansainvälisten kehittämis-, tutkimus- ja investointihankkeiden valmistelua
- Osaamisen ja koulutuksen vientiin liittyviä kokeiluja
- Team Finland- ja Yrityssuomi-verkostojen toiminnan tehokkaampaa jalkauttamista paikallisten toimijoiden (yrittäjäjärjestöt, yritysasiamiehet, vientikillat) suuntaan

Muutosajuri 2: Mahdollisuuksien maahanmuuttajat

Etelä-Pohjanmaan maakuntastrategiassa maahanmuuttoa lähestytään työperäisyys edellä. Tämä on myös hallitusohjelman näkökulma maahanmuuttoon. Teema on edelleen relevantti, mutta Suomeen pyrkivien turvapaikanhakijoiden moninkertaistunut määrä johtaa väistämättä painotusten muutokseen ainakin tilapäisesti.

Tällä hetkellä maakunnassa toimii kolme turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskusta Kauhavalla, Lappajärvellä ja Seinäjoella. Tilanne on maakunnassa uusi ja vaatii sopeutumista. Suhtautumistavassa on hyvä pyrkiä kiihkottomuuteen ja näkemään ne mahdollisuudet, joilla yhdessä tänne tulijoiden kanssa voidaan rakentaa tulevaisuuden suomalaista yhteiskuntaa ja taloutta.

Maakuntastrategian mukaan maahanmuuttajien kohdalla tullaan panostamaan syrjäytymisen ehkäisyyn, toimintakykyyn ja osaamisen vahvistamiseen niin, että työllistyminen on realistinen päämäärä. Työllistymisen edellytysten varmistamiseksi on käynnistettävä toimenpiteitä, joilla edistetään turvapaikanhakijoiden integroitumista työelämään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yrittäjyyttä työllistymisen mahdollisuutena pidetään esillä. Tarvitaan myös uusia kantaväestön ja turvapaikanhakijoiden kohtaamisen tapoja ja yhteisen ymmärryksen rakentamisen paikkoja.

Maahanmuuton vaikutusta alueen muutosjoustavuuteen ja rakennemuutokseen tulee tarkastella riittävän pitkällä tähtäimellä. Yksi tarkastelunäkökulma on työllisyyttä kuvaavat mittarit, mutta muutosjoustavuutta arvioivissa tutkimuksissa asiaa on tarkasteltu lähinnä työttömyyden ja työvoiman osaamisen kautta. Lyhyellä tähtäimellä ja etenkin nykyisessä taloustilanteessa lisääntyvä maahanmuutto ei ole omiaan parantamaan työttömyyden määrään liittyvää mittaria. Kuitenkin on niinkin, että joillain aloilla Etelä-Pohjanmaalla yritysten tarvitsemaa työvoimaa on saatu lähinnä maahanmuuton kautta. Tällainen ala on esimerkiksi turkistalous ja laajemminkin maatalous. Väestökehitystä ja väestön ikärakennetta tarkasteltaessa on todennäköistä, että esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla sekä muutoinkin palvelusektorilla tullaan tarvitsemaan työvoimaa myös Suomen ulkopuolelta.

AIKO-rahoituksella voidaan edistää esimerkiksi

- Kuntien, yritysten ja järjestötoimijoiden kokeiluhankkeita, joilla voidaan edistää maahanmuuttajien osaamis-
potentiaalin hyödyntämistä joko työllistymisen, yrittäjyyden tai erilaisten yhteistoimintamuotojen kautta
- Hyvien käytäntöjen hakemista ja levittämistä niistä pk-yrityksistä, joilla on jo kokemusta työperäisten maahanmuuttajien rekrytoimisesta ja kotouttamisesta

Muutosajuri 3: Kilpailuetua digitalisaatiosta

Pääministeri Sipilän hallituksen ohjelmassa digitalisaatio on näkyvimmin esillä niin peruskoulujen, toisen asteen kuin korkeakoulujenkin uusien oppimisympäristöjen, uuden pedagogiikan ja opetuksen digitalisaation kautta, julkisten palvelujen digitalisoinnin kärkihankkeessa sekä digitaalisen liiketoiminnan kasvu ympäristön rakentamisessa.

Digitalisaatio on yksi merkittävimmistä ja eniten yhteiskunnan eri toimintoihin vaikuttavista muutosajureista. Rakennemuutoksen näkökulmasta digitalisaatio voi aiheuttaa negatiivisia tai positiivisia muutoksia, joista osa tapahtuu hitaasti hiipimällä, osa taas voi olla nopeita shokkeja. Perinteisiä työpaikkoja häviää, kun koneet ja keinoäly korvaavat

ihmisiä esimerkiksi tuotantotyössä ja hallinnollisissa tukitehtävissä. Toisaalta uudenlaisia työtehtäviä syntyy. Oppimisympäristöt digitalisoituvat (esimerkiksi erilaiset simulaatioympäristöt ja robotisaatio), julkiset palvelut siirtyvät yhä enenevässä määrin verkkoon ja ihmisten arkisesta kanssakäymisestä suuri osa tapahtuu sosiaalisessa mediassa. Digitalisaatiokehitys on väistämätön, joten on viisainta keskittyä sen positiivisiin puoliin ja mahdollisuuksiin.

Etelä-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen elinkeinopainoalojen kannalta digitalisaatio luo monia positiivisia näkymiä. Perinteisiä toimialoja on tilaisuus uudistaa perustavaa laatua olevalla tavalla. Agrobiotaloudessa digitalisaatio on muun muassa alkutuotannon osalta valtava mahdollisuus. Maatalousyrittäjät hyödyntävät jo nyt ahkerasti heille suunnattuja digitaalisia palveluita. Digitalisaation myötä voidaan integroida materiaalogistiikkaa sekä parantaa koneiden ja laitteiden käyttöikää sekä huoltotoimintaa. Mahdollisuuksiin on tartuttu myös ruokaketjun muissa osissa, esimerkiksi agroteknologiassa sekä alan osaamisen ja tutkimuksen kehittämisessä. Seinäjoen kaupungin kasvusopimusesityksen yhtenä hankeaihiona on tiedon hallinta osana ruokajärjestelmän toimivuutta, kasvua ja vientiä. Tätä kokonaisuutta tulisi kehittää myös muilla elinkeinopainoaloilla.

Älykkäät ja energiatehokkaat järjestelmät -elinkeinopainoalaan kytkeytyvien yritysten joukko on moninainen ja sisältää useita eri toimialoja. Älykkäitä ratkaisuja ja prosesseja hyödynnetään niin kone- ja laitevalmistuksessa kuin rakentamisessa ja terveysteknologiassa. Älykkäitä ratkaisuja sisällytetään erilaisiin automaatio- ja ohjausjärjestelmiin. Seinäjoen ammattikorkeakoulu yhdessä yliopistotoimijoiden kanssa on panostanut määrätietoisesti esimerkiksi valmistavan teollisuuden kilpailukyvyn parantamiseen edistämällä teollisen internetin ja uusien liiketoimintamallien hyödyntämistä. Käynnissä on muun muassa useita teemaan liittyviä rakennerahastohankkeita. Energiatehokkuuden kehittäminen on näkynyt esimerkiksi metalli- ja puurakentamiseen liittyvinä tuotekehitys- ja tutkimushankkeina. Terveysteknologiassa on alan osaamista.

Myös uudistuvan palvelu- ja elämystuotannon murroksen keskeinen ajuri on digitalisaatio. Yhä suurempi osa palveluista muuttuu joko kokonaan digitaalisiksi tai tehostuu huomattavasti. Palvelualoista esimerkiksi matkailu on sellainen, joka selvitysten mukaan tarvitsee ”digiloikan”, jotta pysytään kehityksen tahdissa. Tämä vaatii tiedon ja osaami-

sen lisäämistä myös ja etenkin pienillä matkailuyrittäjillä. Digitalisaatio tulee edelleen haastamaan vähittäiskauppaa, jonka valtakunnallisesti merkittävä palvelukeskittymä sijaitsee Seinäjoen alueella.

AIKO-rahoituksella voidaan edistää esimerkiksi

- Pieniä digitalisaation hyödyntämisen pilotteja, jotka liittyvät maakunnan mikro- ja pk-yritysten uusien liiketoimintamahdollisuuksien ja ansaintalogiikoiden kehittämiseen (esimerkiksi mobiilit mittaustekniikat, digitaalisen joukkoistamisen menetelmät).
- Selvityksiä ja pilotointeja, jotka liittyvät työelämälähtöisen koulutuksen digitalisointiin

Muutosajuri 4: Kehitysalustat palvelujen ja tuotteiden rakentamisessa

Sipilän hallitusohjelman kärkihankkeiden toteuttamiseen liittyy korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyön tiivistäminen siten, että tieteen ja tutkimuksen resursseja hyödynnetään tehokkaammalla tavalla. Hallitusohjelma myös tukee alueellisia ja alakohtaisia vahvoja keskittyviä.

Etelä-Pohjanmaan maakuntastrategiassa on määritelty tavoitetila vetovoimaisesta, tarvelähtöisestä, uutta luovasta ja kansainvälisesti kiinnostavasta osaamis- ja innovaatiojärjestelmästä. Maakunnassa tavoitellaan niin ikään koulutuksen ja työelämän tiiviimpää vuorovaikutusta sekä eri aihealueita yhdistävää osaamista.

Julkinen sektori rakenteineen ja tiloineen soveltuu erinomaisesti uusien innovaatioiden testi- ja kokeilualustoiksi. Näitä ns. kehitysalustoja kehitetään elinkeinoelämän, koulutuksen, tutkimuksen, julkisten toimijoiden ja käyttäjien solmukohtina. Kyseessä voivat olla koulutuskampusten yhteydessä olevat elinkeinoelämälle soveltuvat testialustat tai rakennemuutoksen seurauksena muutoin vajaalla käytöllä olevat tilat. Julkinen sektori itsessään tarjoaa laajasti mahdollisuuksia toimia kehitysalustana palvelujen ja tuotteiden testaamisessa. Kaupungit ja kunnat voivat toimia

kehitysalustoina mm. julkisille innovatiivisille hankinnoille. Tulevaisuuden kunta tehtävineen ja ydinprosesseineen tarjoaa mahdollisuuden uudelle ajattelulle palvelujen järjestämisessä ja tuottamisessa.

Kehitysalustakonseptia voidaan hyödyntää eri puolilla maakuntaa ja kaikkien elinkeinopainoalojen innovaatiotoiminnan kehittämisessä. Varsinainen kehitysalustojen testaus ja pilotointi tulee resursoida muista rahoituslähteistä, mutta AIKO-rahoituksella voidaan olla mukana erilaisten kehitysalustojen tunnistamisessa ja hyödyntämisen ideoinnissa.

AIKO-rahoituksella voidaan edistää esimerkiksi

- Osaamisen, elinkeinoelämän, julkisen sektorin ja käyttäjien solmukohdiksi suunniteltujen kehitysalustojen luomista
- Julkisiin hankintoihin liittyviä kokeiluja

Muutosajuri 5: Logistisella osaamisella maailmalle

Etelä-Pohjanmaalla tilastoista erottuvat vahvoina toimialoina kuljetus ja logistiikka sekä niihin kytkeytyvä teollisuus. Alueen hajautunut yhdyskuntarakenne ja eri puolille maakuntaa sijoittunut pk-yrityskenttä tarvitsee toimivaa logistiikkaa ja liikenneyhteyksiä. Keskeinen liikenteellinen sijainti tarjoaa Suomen mittakaavassa hyvät mahdollisuudet logistiikkakeskukselle, jonka kehittäminen on otettu yhdeksi maakunnan kärkiteemaksi. Helsinki-Seinäjoki-Oulupäärata on logistisesti hyvin tärkeä, ja se on osa kansainvälistä Bothnian Corridor -liikenneverkkoa. Ratavälin parantaminen palvelee myös arktisen alueen liiketoimintamahdollisuuksien hyödyntämistä. Tähän voi liittyä esimerkiksi metalliteollisuuden alihankintaa.

Logistiikan alan kehittämisessä keskeinen rooli on logistiikan Epanet-professorilla ja siihen kytkeytyvällä tutkimusryhmällä. Optimointi ja uuden älykkään teknologian sovellukset voivat tehostaa logististen järjestelmien toimintaa merkittävästi. Erityisosaamista Etelä-Pohjanmaalla on varsinkin elintarvikelogistiikan osa-alueella.

Konkreettisenä esimerkkinä positiivisesta rakennemuutoksesta voidaan mainita Äänekosken biotuotetehdas, joka on metsäteollisuuden suurin investointi Suomessa. Biotuotetehdas vastaa hallitusohjelman kärkihankkeisiin, jossa mm. pyritään monipuolistamaan puun käyttöä ja kasvattamaan jalostusarvoa. Myös Etelä-Pohjanmaan maakuntastrategiassa painotetaan talousmetsien monipuolista ja tehokasta hyödyntämistä sekä kiinnitetään huomiota jalostusasteeseen ja raaka-aineen saatavuuteen. Biotuotetehdas lisää kuitupuun käyttöä noin 4 milj. m³ (+10 %).

Äänekosken tehtaan mahdollisuuksiin tarttuminen liittyy Etelä-Pohjanmaan näkökulmasta esimerkiksi logistiisiin kysymyksiin. Raakapuukuljetukset metsistä tehtaalle tuovat haasteita. Avainroolissa on sujuva ja tehokas logistiikka. Koska Etelä-Pohjanmaa tulee olemaan merkittävä puun hankinta-alue, tulee häiriöttömän puuhuollon varmistamiseksi kiinnittää huomiota logistiikkaverkoston kehittämiseen.

Maakuntastrategian mukaisesti Etelä-Pohjanmaalla panostetaan bioenergian tuotannon logistiikkaan, laatuun ja tehokkuuteen mm. bioterminaalien avulla. Asia on ajankohtainen kuljetusvolyymien kasvaessa arviolta 2,5-kertaiseksi puukuljetusten osalta. Samoin tarvitaan biotalouteen liittyvän logistiikan kehittämistä, suunnittelua, koulutusta ja tutkimusta. Seinäjoen ammattikorkeakoulu ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu yhdessä yritysten ja muiden keskeisten toimijoiden kanssa suunnittelevat teeman osalta tiivistyvää yhteistyötä ja kehittämistoimia.

AIKO-rahoituksella voidaan edistää esimerkiksi

- Biotalous-logistiikkaketjun selvittämistä koulutuksen ja liiketoiminnan näkökulmasta
- Arktisen alueen liiketoimintamahdollisuuksien selvittämistä ja kokeiluja

Suunnitelman laadinnassa hyödynnettyjä lähteitä

Etelä-Pohjanmaan maakuntastrategia: Etelä-Pohjanmaan tulevaisuuden eväät (Maakuntasuunnitelma 2040 ja Maakuntaohjelma 2014–2017). http://www.epliiitto.fi/images/A_44_Etela-Pohjanmaan_tulevaisuuden_evaat_Maakuntasuunnitelma_2040_Maakuntaohjelma_2014-2017.pdf

Etelä-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategia: Älykäs ja erottuva. http://www.epliiitto.fi/images/B_64_Alykas_ja_erottuva_Etela-Pohjanmaan_alykkaan_erikoistumisen_strategia.pdf

Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma 2015–2016. http://www.epliiitto.fi/images/A_48_Etel%C3%A4-Pohjanmaan_maakuntaohjelman_toimeenpanosuunnitelma_2015-2016_tarkistus.pdf

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma: Ratkaisujen Suomi.

Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi

Foredata Oy: Äkillisen rakennemuutoksen herkkyysmittarit. Selvitys äkilliseen rakennemuutokseen varautumisesta pitkällä aikavälillä.

http://www.lamk.fi/projektit/enne/materials/Documents/J%C3%A4rvinen_Herkkyysmittariraportti.pdf

Seinäjoen kaupungin kasvusopimusesitys: Seinäjoen kaupunkiseutu – Agrobiotalouden piilaakso

Teemakohtainen kaupunkiverkostoesitys: Seutukaupungit - soveltamisen mestarit

PK-yritysbarometri 2/2015. http://www.yrittajat.fi/File/4cc5712d-7479-4117-b8c3-c5333089d9ee/Alueraportti_Etela_Pohjanmaa_syksy2015.pdf

Viestintävirasto, Tilastot ja vertailut 26.11.2015: Nopeiden laajakaistayhteyksien saatavuus 2014. <https://www.viestintavirasto.fi/tilastotjatutkimukset/tilastot/2013/nopeidenyhteyksiensaataavuus.html>

Etelä-Pohjanmaan korkeakoulustrategia 2020: Vuorovaikutuksesta vaikuttavuutta. <http://www.epky.fi/site/files/Etel%C3%A4-Pohjanmaan%20korkeakoulustrategia%202020.pdf>

Etelä-Pohjanmaan kansainvälistymisen toimintaohjelma 2014. http://www.eplitto.fi/images/B_63_Etela-Pohjanmaan_kansainvalistymisen_toimintaohjelma_Paivitys_2014.pdf

Käytetyt tilastoaineistot ovat pääosin Tilastokeskuksen tuottamia.

ETELÄ-POHJANMAAN LIITTO
REGIONAL COUNCIL OF SOUTH OSTROBOTHNIA

WWW.EPLIITTO.FI

